

Niet allemaal hetzelfde wiel uitvinden

Zorg voor structurele aanpak bestrijding invasieven en vooral voor bundeling van kennis

Professor Rob Leuven ziet in de bestrijding van invasieve exoten nog weinig structuur en consensus. Overheden die dit als een nieuwe taak op hun bordje krijgen, wil hij op het hart drukken om vooral niet allemaal hetzelfde wiel uit te vinden en te zorgen dat er kennis wordt ontwikkeld over welke aanpak werkt en welke niet.

Auteur: Hein van Iersel

Rob Leuven (60) is de kersverse hoogleraar Invasiebiologie aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Leuven is daarmee de eerste die in Nederland een dergelijke leerstoel vervult. Hij doet onderzoek naar de gevolgen van invasieve exoten op ecosystemen. Leuven heeft zich in zijn eerdere wetenschappelijke carrière vooral gericht op de effecten van invasieve exoten op watersystemen, maar de nieuwe leerstoel kent een bredere opzet

en omvat ook invasieve exoten zoals Japanse duizendknoop en reuzenberenklauw, maar ook de effecten van ontsnapte huisdieren als de Pallas' eekhoorn.

Wie de krant openslaat, ziet tegenwoordig iedere week wel een artikel over invasieve exoten. De benoeming van Leuven lijkt daarmee op het juiste moment te komen. Dat wil echter niet zeggen

dat Nederland vooroploopt bij de bestrijding van invasieve exoten. Internationaal zijn er op verschillende universiteiten al veel langer vergelijkbare leerstoelen.

Reuzenberenklauw

De belangrijkste boodschap die Leuven beheerders mee wil geven, is dat er meer structuur in beheer en bestrijding moet komen. Leuven illustreert dat

Veel exoten vormen geen enkel probleem en kunnen zelfs een verrijking zijn van de Nederlandse natuur

aan de hand van een Nijmeegs voorbeeld: 'Als ik naar mijn werk op de universiteit fiets, kom ik altijd langs een berm vol met reuzenberenklauwen. De gemeente beheert deze berm door twee tot drie keer te maaien, maar op zo'n manier dat ze nooit van die planten afkomen. Óf ze maaien op het moment dat al zaadvorming heeft plaatsgevonden, óf er wordt een aantal berenklauwen gespaard, omdat ze net buiten het bereik van de maaimachine groeien of op een aangrenzend perceel van een andere terreineigenaar.'

Leuven geeft nog een ander voorbeeld, nu over het beheer van reuzenbalsemien. Dit is een hardnekkig onkruid, maar zeker niet onoverwinnelijk. Het zaad van deze springbalsemien is maximaal twee jaar kiemkrachtig. Als je een terrein dus vóór de zaadzetting vrijmaakt van de planten en een jaar later alles nog een keer goed controleert, heb je het probleem waarschijnlijk grotendeels onder controle. Leuven: 'Je ziet dan dat het stroomgebied van een bronbeek met behulp van vrijwilligers wordt schoongemaakt door de planten uit te trekken. In plaats van vanuit de bron naar benedenloops te werken, beginnen ze beneden en vervolgens houden halverwege op. In een volgend groeiseizoen heb je dan hetzelfde probleem. Het zaad kan immers over enkele meters worden weggeschoten en zich gemakkelijk via water verspreiden.'

Evalueren

Leuven wil met zijn voorbeelden vooral waarschuwen dat er meer kennis moet komen over het succesvol beheer en bestrijden van invasieve exoten. Iedereen probeert zelf het wiel uit te vinden en er wordt te weinig gemonitord en gecommuniceerd over het effect van maatregelen. Wat je dan ziet, is dat veel beheerders bijvoorbeeld Japanse duizendknoop bestrijden door middel van begrazing, maar dat er nooit wordt geëvalueerd of dat echt werkt. Daarom is Leuven zo blij met het grootschalig onderzoek van Probos naar het beheer

van Japanse duizendknoop. Ruim honderd plots worden daarin met elkaar vergeleken over meerdere jaren. Op de manier wordt echt kennis opgebouwd waar beheerders iets aan hebben. Vanuit het Nederlands Expertise Centrum Exoten wordt vergelijkbaar onderzoek verricht naar innovatieve beheersmethoden van bijvoorbeeld watercrassula en zonnebaars. In de dagelijkse praktijk ligt dat weleens anders: daar begint een beheerder vaak vol enthousiasme aan een klus, maar wordt zelden op langere termijn gekeken hoe succesvol iets is geweest.

Lijstje maken

Volgens Leuven is het daarom belangrijk dat gemeentes en waterschappen een eigen visie ontwikkelen. Dat moet beginnen, aldus de hoogleraar, met het opstellen van een prioriteitenlijst. Welke invasieve soorten zijn voor mijn beheersgebied relevant, welke beheersstrategieën zijn kosteneffectief, welke organisaties worden daarbij betrokken, is inzet van vrijwilligers mogelijk? In sommige gevallen zal het Japanse duizendknoop zijn, maar de lijst van soorten die volgens de Europese verordening moeten worden uitgeroeid is groot en omvat ook een aantal dieren, zoals diverse Amerikaanse rivierkreeften, exotische eekhoorns en de wasbeer. Leuven haalt het recente themanummer van het blad *De Levende Natuur* tevoorschijn, dat helemaal is gericht op invasieve exoten, en laat een grafiekje zien. Iedere invasie begint redelijk onschuldig en vaak bijna onzichtbaar, in ieder geval onzichtbaar voor het grote publiek. Toch is het juist zaak om zo vroeg mogelijk in te grijpen. Alleen dan heb je kans om een exoot succesvol buiten de deur te houden. Overigens is Leuven niet helemaal gelukkig met de term 'exoten'. Veel exoten vormen geen enkel probleem en kunnen zelfs een verrijking zijn van de Nederlandse natuur. Er ontstaat pas een probleem als een soort zich onbelemmerd kan voort-

Circa 10-15% van de exoten wordt vroeg of laat invasief en veroorzaakt dan aanzienlijke problemen voor natuur en/of milieu

planten door een gebrek aan natuurlijke vijanden en een probleemsoort wordt, onder andere door het wegconcurreren van andere soorten. Dat kan overigens ook met inheemse planten en dieren gebeuren of soorten die op eigen kracht zonder toedoen van de mens Nederland binnenkomen. De eikenprocessierups is de rups van een nachtvlinder die van nature in zuid- en midden Europa voorkomt, maar door de klimaatverandering noordwaarts is getrokken en langs wegen of in steden met veel eiken tijdens een warm voorjaar een probleemsoort kan zijn. Overigens is ingrijpen zelfs bij kleine aantallen niet altijd makkelijk. Een voorbeeld daarvan is een populatie Aziatische huiskraaien in Hoek van Holland. Deze vogels zijn meegekomen aan boord van een schip en hebben zich daar gevestigd. Toen de overheid besloot die beesten af te schieten, zorgde dat voor veel protest en juridische procedures, waardoor het lang duurde voordat de vogels konden worden weggevangen of afgeschoten. Ook de bestrijding van Pallas' eekhoorn was verre van makkelijk en ondanks de lage aantallen redelijk kostbaar maar wel succesvol. Deze oorspronkelijk uit China afkomstige eekhoortjes kwamen voor op een aantal locaties nabij Weert rondom de vestigingsplek van een handelaar in exotische huisdieren. Deze eekhoorns zijn allemaal gevangen en vervolgens gesteriliseerd; ze worden nu in gevangenschap bij verschillende opvangcentra in binnen- en buitenland gehouden totdat ze een natuurlijke dood sterven. Leuven: 'Afschieten is waarschijnlijk makkelijker en goedkoper, maar is aan het grote publiek niet te verkopen. Verder bezorgen deze eekhoorns veel overlast. Ze knagen overal aan.'

Wetgeving

Centraal in de bestrijding van probleemsoorten staat de Europese verordening uit 2014, die als doel heeft de ongewenste effecten van invasieve exoten voor biodiversiteit en ecosysteemfuncties tegen te gaan. Uitroeien is verplicht als nieuwe soorten zich vestigen. Wanneer een soort al langer in Europa aanwezig is en wijd verspreid, zijn beheerders eraan gehouden de populatie onder controle te houden. Nederland kent bovengemeld veel probleemsoorten. Dat komt enerzijds door onze handelstraditie, maar ook doordat veel probleemsoorten goed gedijen in waterrijke gebieden.

De schade van invasieve exoten is enorm. Volgens een artikel van onder andere Leuven in de genoemde uitgave van *De Levende Natuur* 118/4 uit 2017 zou het voor de gehele Europese Unie gaan om een bedrag van rond de 12 miljard euro

Reuzenbalsemien berm

per jaar. Leuven: 'De echte schade is waarschijnlijk nog veel hoger. Het maaien van een veld met reuzenberenklauwen hoort er waarschijnlijk niet bij, omdat dit valt onder regulier beheer.' De Europese Unie heeft een lijst uitgebracht met soorten waarvan het import, handel, bezit en transport zijn verboden. Deze lijst is constant aan verandering onderhevig.

Ik vraag waarom daar ook soorten op staan die in Nederland maar amper kunnen standhouden, bijvoorbeeld omdat ze niet winterhard zijn (zoals de waterhyacint. Leuven antwoordt dat dit vaak soorten zijn die in zuidelijker streken juist heel goed gedijen, en de wetgever wil voorkomen dat handelaren deze soorten verhandelen of liefhebbers ze verspreiden zodat er constant nieuwe besmettingsbronnen ontstaan.

Biologisch

Veel bekende invasieve exoten hebben zich inmiddels al zo wijd verspreid gevestigd in Nederland,

dat het een illusie is dat we ze volledig kunnen uitroeien. Ook hier is nietsdoen voor Leuven geen optie. Een voorbeeld daarvan is het beheer van Amerikaanse rivierkreeften. Op dit moment kan dit beestje, dat weinig natuurlijke vijanden heeft in onze sloten, zich bijna onbeperkt uitbreiden en dijken en slootkanten verzwakken. Leuven: 'Door

**Veel bekende invasieve
exoten hebben zich
inmiddels al zo wijd
verspreid gevestigd in
Nederland, dat het een
illusie is dat we ze kunnen
uitroeien**

het robuuster maken van het ecosysteem van een sloot kun je zorgen dat er meer ruimte is voor bijvoorbeeld paling, en baars. Deze vissoorten hebben allemaal kreeft op het menu staan en kunnen de overlast terugdringen.' Met deze manier van beheer is nog weinig ervaring.

Iets vergelijkbaars zie je bij het beheer van de uit Australië afkomstige exoot watercrassula. Dit wateronkruid kan in korte tijd alle planten in meertjes en vennen wegconcurreren. Deze soort is nog pas in enkele EU landen een probleem en daarom nog niet voor de unielijst aangemeld en beoordeeld.

Bestrijding op basis van beheersing kan op verschillende manieren. De Europese regelgeving verplicht dat dit op humane wijze gebeurt. De inzet van het publiek is daarbij hoe dan ook essentieel. De leerstoel van Leuven werkt nauw samen met het Nederlands Expertise Centrum Exoten, dat ook in Nijmegen is gevestigd op

7 min. leestijd

SPECIAL INVASIEVE EXOTEN

Reuzenbalsemien zaad

de campus van de Radboud Universiteit. In dit kenniscentrum zijn onder meer een aantal Particuliere Gegevensleverende Organisaties vertegenwoordigd, zoals Floron, Ravon, Sovon en de Zoogdierverseniging. Aan de hand van de waarnemingen van deze organisaties, of liever gezegd van vrijwilligers in het veld, is de wetenschap in staat kennis te ontwikkelen over verspreiding van soorten in ruimte en tijd en sleutelfactoren voor kosten-effectief beheer.

Over toepassing van strikt biologische bestrijding voor uitroeiing van soorten is Leuven niet al te optimistisch. Bekend is bijvoorbeeld een bepaalde bladvlo die in Japan voorkomt op de Japanse duizendknoop. Theoretisch zou deze bladvlo kunnen bijdragen aan het beheersen van deze duizendknoop. In de praktijk valt dat echter tegen, omdat de bladvlo zich wellicht moeilijk kan handhaven en dus constant opnieuw moet worden uitgezet. Op langere termijn kan biologische bestrijding

wellicht wel iets bijdragen. Een voorbeeld daarvan is het beheer van de Amerikaanse vogelkers. Deze invasieve boomsoort is nu ongeveer een eeuw in Nederland aanwezig, en langzamerhand komen er meldingen binnen dat deze *Prunus serotina* wordt aangetast door schimmels en insecten.

Wanneer soorten al langer aanwezig en niet meer volledig uitroeibaar zijn, moeten beheerders verdere verspreiding voorkomen en de populatie onder controle houden

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7099

DE SOORTEN OP DE UNIELIJST EN HUN VOORKOMEN

NAAM	NEDERLANDSE SOORTNAAM	AANWEZIG IN NEDERLAND	AANWEZIG IN VLAANDEREN
Terrestrische planten			
<i>Baccharis halimifolia</i>	Struikaster	Onzeker	Gevestigd
<i>Heracleum persicum</i>	Perzische berenklaauw	Afwezig	Afwezig
<i>Heracleum sosnowskyi</i>	Sosnowski's berenklaauw	Afwezig	Afwezig
<i>Lysichiton americanus</i>	Moeraslantaarn	Gevestigd	Gevestigd
<i>Parthenium hysterophorus</i>	Partheniumkruid	Afwezig	Afwezig
<i>Persicaria perfoliata</i>	Doorgroeide duizendknoop	Afwezig	Afwezig
<i>Pueraria montana</i>	Kudzu	Afwezig	Afwezig
Zoetwaterplanten			
<i>Cabomba caroliniana</i>	Waterwaaier	Gevestigd	Gevestigd
<i>Eichhornia crassipes</i>	Waterhyacint	Incidenteel	Incidenteel
<i>Hydrocotyle ranunculoides</i>	Grote waternavel	Gevestigd	Gevestigd
<i>Lagarosiphon major</i>	Verspreidbladige waterpest	Gevestigd	Gevestigd
<i>Ludwigia grandiflora</i>	Waterteunisbloem	Gevestigd	Gevestigd
<i>Ludwigia peploides</i>	Kleine waterteunisbloem	Gevestigd	Gevestigd
<i>Myriophyllum aquaticum</i>	Parelvederkruid	Gevestigd	Gevestigd
Ongewervelden (aquatisch)			
<i>Eriocheir sinensis</i>	Chinese wolhandkrab	Gevestigd	Gevestigd
<i>Orconectes limosus</i>	Amerikaanse rivierkreeft	Gevestigd	Gevestigd
<i>Orconectes virilis</i>	Amerikaanse rivierkreeft	Gevestigd	Afwezig
<i>Pacifastacus leniusculus</i>	Californische rivierkreeft	Gevestigd	Gevestigd
<i>Procambarus clarkii</i>	Amerikaanse rivierkreeft	Gevestigd	Gevestigd
<i>Procambarus fallax</i>	Marmerkreeft	Incidenteel	Afwezig
Ongewervelden (terrestrisch)			
<i>Vespa velutina nigrithorax</i>	Aziatische hoornaar	Afwezig	Incidenteel
Zoetwatervissen			
<i>Percottus glenii</i>	Amoergrondel	Afwezig	Afwezig
<i>Pseudorasbora parva</i>	Blauwband	Gevestigd	Gevestigd
Amfibieën			
<i>Lithobates catesbeianus</i>	Amerikaanse brulkikker	Uitgeroeid	Gevestigd
Reptielen			
<i>Trachemys scripta</i>	Roodwangschildpad	Incidenteel	Incidenteel
Vogels			
<i>Corvus splendens</i>	Huiskraai	Gevestigd	Afwezig
<i>Oxyura jamaicensis</i>	Rosse stekelstaart	Gevestigd	Gevestigd
<i>Threskiornis aethiopicus</i>	Heilige ibis	Incidenteel	Incidenteel
Zoogdieren			
<i>Callosciurus erythraeus</i>	Pallas' eekhoorn	Uitgeroeid	Uitgeroeid
<i>Herpestes javanicus</i>	Indische mangoeste	Afwezig	Afwezig
<i>Muntiacus reevesi</i>	Muntjak/Chinese muntjak	Incidenteel	Gevestigd
<i>Myocastor coypus</i>	Beverrat	Gevestigd	Incidenteel
<i>Nasua nasua</i>	Rode neusbeer	Incidenteel	Incidenteel
<i>Procyon lotor</i>	Wasbeer	Gevestigd	Onbekend
<i>Sciurus carolinensis</i>	Grijze eekhoorn	Incidenteel	Incidenteel
<i>Sciurus niger</i>	Amerikaanse voseekhoorn	Incidenteel	Afwezig
<i>Tamias sibiricus</i>	Siberische grondeekhoorn	Gevestigd	Gevestigd